

TÜRKİYE'DE GÖRÜLEN ÇEVRESEL SORUNLARIN ANALİZİ: VAN İLİ ÖRNEĞİ

Vedat YILMAZ¹

Özet

Dünyada özellikle 20. yüzyıl ve sonrasında sanayileşmenin gelişmesiyle birlikte kentlerdeki nüfus yoğunluğunun artması neticesinde, çevresel sorunlar önemli düzeyde kendini göstermeye başlamıştır. Dünya ülkelerinde görülen çevresel sorunların benzeri Türkiye'de de yaşanmakta olup, çevresel sorunların giderilmesine yönelik birtakım faaliyetler yürütülmektedir. Ancak ülke genelinde yürütülen faaliyetlerin yeterli düzeyde olduğunu söylemek güçtür. Çevre sorunlarının giderilmesine yönelik kalıcı çözümler günümüzde ne yazık ki istenilen düzeyde değildir. Çevre sorunlarının tamamen ortadan kaldırılmasının günümüz koşullarında neredeyse imkansız olduğu söylenebilir. Fakat çevresel sorunların en aza indirilmesi ve bu doğrultuda tedbirlerin alınmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirilebilir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de görülen çevre sorunlarının genel olarak gündeme taşınmasıdır. Bu doğrultuda, Türkiye'nin en doğusunda, hem çevre illerden hem de yurt dışından göç alan sınır ilimiz olan Van ili örneklem olarak alınmıştır. Araştırmada nitel araştırma türleri arasında yer alan yüz yüze görüşme ve gözlem yöntemi kullanılarak, Van ilinde görülen çevre sorunları dile getirilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yerel yönetim, Toplum, Çevre, Çevre Sorunları, Van

ANALYSIS OF ENVIRONMENTAL PROBLEMS VAN SAMPLE IN TURKEY

Abstract

As a result of the increase in population density in cities, especially with the development of industrialization in the 20th century and beyond, environmental problems have started to show itself at a significant level. environmental problem in the world in countries like Turkey is experiencing is also being carried out certain activities for the elimination of environmental problems. However, it is difficult to say that the activities carried out throughout the country are sufficient. Unfortunately, permanent solutions for environmental problems are not at the desired level today. It can be said that the complete elimination of environmental problems is almost impossible in today's conditions. However, activities towards minimizing environmental problems and taking measures in this direction can be realized. The aim of this study is generally bring forward as the agenda of environmental problems in Turkey. In this direction, Turkey's east, both from neighboring provinces due to immigration from abroad our city limits of Van province were taken as samples. In this research, environmental problems in Van province were expressed by using face to face interview and observation method which is one of the qualitative research types and suggestions were made.

Keywords: Local government, Society, Environment, Environmental Problems, Van

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü,
e-posta: vedatyilmaz1977@gmail.com

1.Giriş

Gelişen sanayi ve teknolojiye bağlı olarak her geçen gün çevresel sorunlar kendini hissedilir bir şekilde yeryüzünde göstermektedir. Bir ülkede görülen çevre sorunu diğer bir ülkede her ne kadar farklılık gösterse de bütün ülke ya da ülkeleri bir şekilde etkilemektedir. Bu özelliği ile çevre sorunsalı evrensel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha çok görülen çevre sorunlarının çözümüne yönelik dünya ülkeleri küresel çapta çözüm arayışı içerisine girmiştir. Türkiye’de gelişmekte olan bir ülke olarak çevresel sorunların yaşandığı ve çözüm modellerinin oluşturulmaya çalışıldığı bir ülkedir. Türkiye’de çevresel sorunlar her geçen gün çeşitlilik göstererek artmaktadır. Çevre sorunlarının çözümü için sorunu kaynağında tespit edip çözüm önerilerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Toplumun yaşam alanlarını genişletecek, geleceğe yaşanabilir temiz bir çevre bırakmak ve çevre sorunlarına yönelik çözümler üretme noktasında özellikle yerel halk, yerel yöneticiler ve Sivil Toplum Kuruluşlarına önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Türkiye’de özellikle büyükşehir belediyelerinin bulunduğu yerleşim alanlarında çevresel sorunlar kendini daha net olarak göstermektedir. Büyükşehirlerde büyüyen ve gelişen sanayi ile birlikte artan nüfus çevresel sorunlarında çeşitlenerek artmasına sebep olmaktadır. Çalışmada 6360 sayılı yasa ile 14 yeni büyükşehir belediyesi arasında yer alan ve Doğu Anadolu Bölgesindeki iller arasında en fazla nüfusa sahip olan Van ili örneklem olarak alınmıştır. Van ilinde görülen çevre sorunları ve çevre sorunlarının giderilmesine yönelik büyükşehir belediyesi ile Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından yapılan faaliyetler hakkında ilgili birim yetkilileri ile görüşmeler yapılmıştır. Yüz yüze görüşme, literatür taraması, betimsel ve gözlem yöntemi kullanılan bu çalışmada Van ilinde görülen çevresel sorunların dile getirilmesinin yanında çevre kavramı, çevre sorunlarına neden olan faktörler ve çevre sorunlarının önlenmesine yönelik yapılan faaliyetler ve önerilere yer verilmiştir.

2.Çevre Kavramı Önemi ve Çevre Kirliliği

Çevre, dünya üzerindeki bütün canlıları içerisine alan, insanların ve diğer canlıların yaşamları süresince ilişkilerini devam ettirdikleri ve karşılıklı olarak etkileşim içerisinde oldukları sosyo-ekonomik, fiziksel, biyolojik ve kültürel yaşam alanı olarak ifade edilebilir. Diğer bir ifadeyle çevre, bir organizmanın var olduğu ortam veya koşullardır. Çevre dünyadaki ilk canlıyla birlikte var olmuştur. Sağlıklı bir hayatın devam ettirilmesi ancak temiz yaşanabilir bir çevreyle sağlanabilir. Bir ilişkiler sistemi olarak tabir edebileceğimiz çevrenin tahrip edilmesi ve çevre sorunlarının meydana gelmesi, genel olarak insan kaynaklı unsurların doğal dengeleri bozması ile başlamıştır. İnsanın yaşam süreci çeşitli dengeler üzerine inşa edilmiştir. İnsanın çevresi ile oluşturmuş olduğu doğal dengeyi sağlayan zincirin halkalarından biri ya da bir kaçında kopmaların meydana gelmesi, zincirin tamamını etkileyip, bu dengenin bozulmasına neden olmakta ve kentlerde çevre sorunlarını meydana getirmektedir (www.cevremuhendisligi.org, 2019; İsbir, 1997: 141; Algül, 2016: 13; Altaş, 2013: 15). Kent alanlarında görülen çevresel sorunlar insanlar üzerinde stres ve çeşitli rahatsızlıklara sebebiyet vererek sağlık sorunları oluşturmaktadır (Bonnes, et.al 2015: 101).

Günümüzün önemli sorunları arasında yer alan çevre kirliliği sorunu topluma insanların sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için doğanın korunması gerekliliği, doğanın

insanların yaşamlarını kolaylaştırmak amacıyla sunduğu güzelliklerin bitmez ve tükenmez olmadığını insanlara hatırlatmaktadır. Doğa belirli düzeydeki çevre kirliliğini tolere edebilmekte ancak özellikle sanayinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan çevre kirliliği doğanın kendini yenileyebileceği türden olmadığından doğanın insanlara sunmuş olduğu olanakları olumsuz yönde etkilemektedir.

İnsanların hem üretim hem de tüketim noktasındaki aşırılığı, kaynakların tamamının tükenmesine kadar devam edeceği görülmektedir. Ancak bu durumun kabul edilebilirliği olası değildir. Sadece bir kurtuluş olarak üretim ve tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi öneri olarak sunulabilir. Günümüze kadar, doğal kaynakların kullanılmasına ilişkin herhangi bir sınır belirlenmemiş ve doğal kaynak kullanılmasından dolayı da hiçbir ödeme yapılmamıştır. İnsanlığın ilk dönemlerinde insanlar zamanlarının büyük bölümünü, yaşamını sürdürebilmek için besin maddelerini bulmak ve barınma ihtiyacını gidermek amacıyla harcamışlardır. Çiftçilik ve avcılığın geliştiği dönemlerde insanlar zamanlarının bir kısmını temel ihtiyaçlar, bir kısmını ise uzmanlaşmaya ayırmıştır. Bu şekilde ilk meslek grupları da oluşmaya başlamıştır. Çeşitli meslek gruplarının ortaya çıkmasıyla insanların yaşam standartları artış göstermiştir. Yaşanan bu gelişim süreci, çevre sorunlarının oluşması ve artması bakımından iki önemli sonuç meydana getirmiştir. Bu sonuçlardan birincisi nüfusun artış göstermesi, ikinci sonuç ise kişi başına düşen tüketim miktarının artmasıdır (Karpuzcu, 2012: 33-34). Kentlerde yurtiçi ve yurtdışı göçe bağlı nüfusun artması ile birlikte artan tüketim çevre sorunlarının çeşitlenmesine sebep olmuştur.

Tarımsal üretimin artırılması için insanların topraklar üzerindeki etkilerinin artması, toprak işlemeyle başlanmış olan fiziksel yapının bozulması, daha fazla ürün almak adına kimyasal gübrelerin, tarım ilaçlarının, ürünün hızlı bir şekilde büyümesi için kullanılan kimyasalların sebep olduğu kirlilik, bilinçsiz yapılan sulama, anızların yakılması ve toprak kayması sebebiyle meydana gelen organik madde kayıpları çevresel bozulmalara sebep olmaktadır (Kızılaslan ve Kızılaslan, 2005: 69). Bu tür bilinçsiz olarak yapılan eylemler çevresel sorunların artmasına neden olmaktadır. Çevresel sorunlarının toplumsal bir olgu olduğunu söylemek doğru olsa gerek. Hem ortaya çıkışı hem de önemli düzeyde boyutlara ulaşmış olması süreci değerlendirildiğinde, çevre sorunlarının meydana gelmesindeki temel sorunun zihniyet değişimi olduğu görülmektedir. Bu zihniyet değişimi bilim ve teknolojiyle beraber toplumu da şekillendirmektedir. Dolayısı ile çevre sorunlarının iyi anlaşılması bakımından ilk yapılması gereken toplumsal nitelikte bir sorun olduğunun kabul edilmesidir (Mutlu, 2009: 72).

Çevre sorununa neden olan ve çevreyi kirletenin insan olduğu gibi ortaya çıkan kirlilikten de en fazla etkilenen canlı ise yine insandır. Çevrenin kirlenmesine neden olan maddelerin insan sağlığı üzerindeki etkilerinin ölçülmesi basit bir süreç değildir. Kirletici maddelerin birçoğu farklı oranlardaki karışımlar sonucu zehirli hale gelir ve insan sağlığını tehdit eder. Çevrenin kirlenmesine sebep olan kirleticiler çok farklı görünümde ortaya çıkabilirler. Bunlar; kükürt, azot oksitler, dioksit gibi atmosferde gaz halinde bulunmakla birlikte, duman tanecikleri, pestisitler (haşarat öldürücüler), radyoaktif izotop olarak görülebilirler. Bu tür kirleticiler hem havaya hem de suya karışarak insanlar ve diğer canlıların yaşamlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Özer, 1995: 11-18). Çevre kirliliği günümüzde dünyada ve ülkemizde olduğu gibi her geçen gün istenmeyen farklı boyutlarda artış göstermektedir. Bu doğrultuda insanların yaşam olanakları ve sağlıkları olumsuz yönde etkilenmektedir. Bir taraftan sanayileşme ile insanların yaşam

koşullarının iyileştirilmesi süreci yaşanırken bir taraftan da sanayileşme sonrasında ortaya çıkan çevresel sorunlar ile insanların sağlığı tehdit edilmektedir. Bu doğrultuda hem insanların olanaklarını genişletici sanayileşmenin aksatılmadan hem de çevrenin korunmasına yönelik bir takım önlemler alınabilir. Ancak alınacak önlemler maliyetli olmasından kaynaklı çoğu zaman kaçınıldığı söylenebilir. İnsan hayatından başka en değerli şey olduğunu söyleyemeyiz, bu bakımdan çevrenin korunması insanların sağlıkları ve yaşamlarını devam ettirmeleri açısından önemi yadsınamaz düzeydedir.

2.1.Çevrenin Korunması, Eğitimi ve Sürdürülebilirliği

Çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımından çevreye karşı duyarlı ve bilinçli bireyler yetiştirilmesi gerekmektedir. Bunun içinde iyi bir eğitimin verilmesi elzemdir. Öncelikli olarak bireylere çevrenin neden korunması gerektiğine ilişkin bilgilerin verilerek bu durumu özümsemelerinin sağlanması gerekir. Ancak sorunu gerçek anlamda kavramış bireylerin özverili çalışmaları sayesinde çevresel bozulmalar azaltılabilir.

Çevrenin bozulması ve kirlenmesine engel olmak için verilecek eğitimin toplumun geneline yaygınlaştırılması gerekmektedir. Çünkü çevre sorunu genel bir sorun bir yerde meydana gelen çevre sorunu sadece o yeri etkilememekte diğer yerleri de etkileyebilmektedir bu bakımdan evrensel bir sorun olarak niteleyebileceğimiz çevre sorunlarını çözümü içinde ne kadar eğitilmiş bireyler yetiştirilirse o kadar düzeyde çevresel sorunların azalacağı söylenebilir. Çevresel sorunların giderilmesi için iyi bir yol haritasına ihtiyaç vardır. Belirlenen yol haritası sonrası iyi bir eğitim verecek çevre konusunda uzman eğiticilerin bu süreçte yer alması gerekmektedir.

Eğitimin amacı; araştırma yapabilen, geliştirebilen, elde ettiği bulguları inceleyebilen ve uygun davranışlar ile elde ettiği birikimleri kullanabilen, yorumlayan ve üstüne yeni bir şeyler katabilen insanların yetiştirilmesi olmalıdır. Çevre eğitim süreci; bilgilendirme ve bilgilendirme, bilinçlenme ve bilinçlendirme, kalıcı, duyarlı ve olumlu yönde davranış değişikliğinin kazanılması ve kazandırılması, doğal, kültürel ve tarihi değerlerin korunması, doğaya zarar vermeden ve yok edilmeksizin kullanma, kirlenmiş ve tahrip edilmiş olan çevreyi yeniden kazanma, çevrenin korunmasında aktif olarak toplumun katılımının sağlanması ve sorunların çözülmesi noktasında görev alınması kapsamında gerçekleştirilmelidir (Yücel ve Morgil, 1998: 89)

Günümüzde dünyanın geldiği noktaya bakıldığında artık çevre bilincinin ideal olmaktan çıktığı ve gelecek nesillere görev haline dönüştürüldüğünü söylemek doğru olsa gerek. İnsanların gelecek kuşakların yaşamlarını hızlı bir şekilde ipotek altına görülmektedir. Bu nedenle toplumların çevre konusunda doğru davranışlarda bulunması ve bu doğrultuda eğitim alması büyük önem arz etmektedir. Birçok çevre sorununun başında eğitimsizlik ve duyarsızlık gelmektedir. Toplumdaki bireylere çevre bilincinin aşılması ile beraber çevresel sorunların çözüme kavuşacağı söylenebilir. Çevre bilinci; birey tarafından tarihsel doğal çevresinin kavranması, bilinçli bir duyarlılığa sahip olunması, çevre ile ilgili karşılaşılan sorunların çözümünde sivil toplum örgütleriyle kararlara katılma, haklarını savunabilme, tepkisini gösterebilmek adına girişimlerde bulunulması ve çevreye zarar vermeden kullanılmasıdır (Kızılaslan ve Kızılaslan, 2005: 68). İyi bir çevre bilinci kazanılması için de iyi bir eğitime ihtiyaç

vardır. Bireyin çevre bilinci eğitimi sayesinde çevre korunur ve çevresel sorunlar çözüme kavuşturulabilir.

Çevrenin korunmasına yönelik sunulan eğitimler yöntem ve eylemlilik bakımından farklılıklar göstermektedir. Çevre için eğitim, ekolojik sistemlerle ilgili sorumluluk bilincinin insanlarda oluşturulması amacıyla yaşam boyu devam eden bir eğitim sürecidir (Atasoy, 2006: 121). Çevrenin korunmasına yönelik verilen eğitimler sadece insanlarda çevre bilinci ya da duyarlılık oluşturmak değil aynı zamanda sağlıklı olarak insan yaşamının sürdürülmesi ve sorumluluk alınmasıdır (Ertürk, 2018: 411).

Tüketimini ihtiyacı kadar gerçekleştiren, gelecek kuşaklara karşı sorumluluk duygusu olan, çevre sorunlarına karşı duyarlılık gösteren bilinçli insanların yetiştirilmesi elzemdir. Bunun için de çevre alanında uzman eğitimcilerin yeni temalar belirlemeleri ve temalara ilişkin içeriğinde fazla sayıda etkinliklerin olduğu alternatif çevre eğitimi programları düzenlemeleri gerekmektedir (Şimşekli, 2004: 92). Çevresel sorunlarla ilgili toplumun bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi, duyarlılık kazandırılması ve farkındalıkların oluşturulması yönündeki çevre eğitimlerinin rolü çevrenin korunmasındaki sürdürülebilirliğe önemli düzeyde katkı sağlamaktadır.

Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanması için sürdürülebilir bir çevre politikasının uygulanması gerekir. Çevresel sürdürülebilirlik, doğal kaynakların korunmasıyla sürekliliğinin sağlanmasıdır. Kaynakları tüketiminde, atılan kirletici maddelerin oranının, doğal kaynakların kendisini yenileme ve bu kirleticilerin işleme tabi tutulması hızını geçmemesine özen gösterilmelidir. Kaynak rezervi dikkate alınarak tüketim yapılmalıdır. Doğal kaynakların özellikle su kaynaklarının kontrol edilmeksizin tüketildiği, su, hava ve toprak kirliliğinin yaşandığı bir yerleşim alanında, çevrenin sürdürülebilir ve dengeli olarak gelişimi söz konusu değildir (Demir ve Çevirgen, 2006: 134; Çetin ve Kavruk, 2018: 78). Sürdürülebilir ve istenilen bir çevrenin oluşturulması için hem yönetici kanadı hem de yerel halk işbirliği içerisinde olarak çevresel sorunların üstesinden gelebilir. Sürdürülebilir bir çevre için iyi bir çevre yönetimine ihtiyaç vardır. İyi bir çevre yönetimi içinde çevre yönetimindeki amaçların neler olacağını net olarak belirtilmesi gerekmektedir. Bu anlamdaki bazı amaçlar şunlardır (Ertürk, 2018: 412):

- Yönetimle ilgili olan karar alma sürecinde çevrenin ana unsur olarak görülmesini sağlamak,
- Karar alma sürecinde çevre ile ilgili kararların çevresel veri sistemlerine bağlı olmasının sağlanması,
- Çevresel sorunları saptamak ve çevre kirliliğinin önüne geçilmesini sağlamak,
- Çevre planlaması ve kurumlar arasında koordinasyona önem verilmesi,
- Doğal kaynakların tüketiminde israfı önlemek,
- Alt yapı projelerinin çevreyle uyumlu olarak gerçekleştirilmesini sağlamak,
- Çevresel Etki Değerlendirmesini (ÇED) çevre yönetiminde etkinleştirilmesi,
- Çevre sorunlarına yönelik sorun çözücü odak noktalarının oluşturulması,

Yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda çevrenin korunması ve sürdürülebilirliği noktasında önemli yol alınacaktır. Daha önce belirtildiği gibi çevresel sorunların giderilmesindeki

en önemli rolü yerel yöneticiler ve yerelde yaşayanların birlikteliği ile bu sorunun sorun olmaktan çıkarılması mümkündür.

3. Van İlindeki Çevresel Sorunların Analizine Yönelik Yapılan Araştırma Bulguları

Çalışmanın bu kısmında araştırma yapılan Van ili hakkında genel bilgilerin verilmesi, genel olarak Van ilinde görülen çevre sorunları ile Van Büyükşehir Belediyesi ve Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından ildeki çevresel sorunların giderilmesine yönelik yapılan faaliyetlere yer verilmiştir.

3.1. Van İlinin Genel Özellikleri

Van ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer almakta olup, karasal bir iklime sahiptir. 2018 yılı itibarıyla nüfusu 1.123.784 olan Van ilinin yüzölçümü 19.069 kilometre karedir. İl, yüzölçümü bakımından Türkiye'nin altıncı sırasında, nüfusu bakımından ise 19. sırada yer almaktadır. İran'a sınırı olan, Van ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nin volkanik dağlarla kaplı çukur kesiminde yer alan Van Gölü'nün doğu kıyı kısmına 5 kilometre mesafede çok az eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur. İlin rakım yüksekliği yaklaşık olarak 1725 metredir. Türkiye'nin en büyük gölü olma özelliğini taşıyan Van Gölü ilde bulunmaktadır. Çevresinde bulunan yüksek dağlar Van ilinin sınırını oluşturmaktadır. Van ili kuzeyden Ağrı ve Ağrı iline bağlı Doğubeyazıt, Diyadin ve Hamur ilçeleriyle; batıdan Van Gölü ile Patnos ilçesi, Bitlis' in Adilcevaz, Tatvan ve Hizan ilçeleri; güneyden Siirt ilinin Pervari ilçesiyle, Hakkari ili, Beytüşebap ve Yüksekova ilçeleriyle komşudur. Doğusunda ise İran bulunmaktadır (www.vankulturturizm.gov.tr, 2019; www.nufusu.com/il/van-nufusu, 2019). Çevre illerden alınan göç ve özellikle İranlı göçmenlerin sayısında görülen artış ildeki nüfusun artmasına neden olmuştur. Kontrolsüz bir şekilde artan nüfus kentte çevresel sorunlara neden olmaktadır. Ayrıca kentin yüzölçümünün geniş olmasına bağlı olarak yerel yönetimler tarafından çevresel sorunlara yönelik faaliyetler yetersiz kalmaktadır.

Van ili, doğal ve tarihi güzellikleriyle ülkedeki göz alıcı kentler arasında olup, 6360 sayılı yasa ile yeni büyükşehir belediyesi statüsü kazanarak halka hizmet vermeye başlayan Doğu Anadolu Bölgesindeki iki ilden birisidir. 6360 sayılı yasa ile birlikte Van Büyükşehir Belediyesi il mülki sınırlarına kadar çevresel sorunlarla birlikte diğer sorunların çözülmesi noktasında sorumluluk sahibi olmuştur. Van ilinin 13 ilçesi olup (İpekyolu, Erciş, Tuşba, Edremit, Özalp, Çaldıran, Başkale, Muradiye, Gürpınar, Gevaş, Saray, Çatak ve Bahcesaray), ilçeler arasında İpekyolu, Tuşba ve Edremit ilçeleri büyükşehir belediyesi merkez ilçelerini oluşturmaktadır. Büyükşehir ilçelerine ilişkin nüfus bilgilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir. Valilik, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ile Van büyükşehir belediyesi ildeki çevre sorunlarının giderilmesindeki en önemli aktörlerdir.

Tablo 1- 2018 Yılı Van Kenti İlçe Nüfuslarına İlişkin İstatistik Bilgiler

İlçe Adı	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Toplam Nüfusu	Toplam Nüfus %’si
İpekyolu	156.807	155.437	312.244	27,79
Tuşba	89.717	77.192	160.522	14,28
Edremit	63.053	62.831	125.884	11,20
Erciş	89.717	83.596	173.313	15,42
Bahçesaray	7.397	7.225	14.622	1,30
Başkale	27.800	24.744	52.544	4,68
Çaldıran	32.564	30.449	63.013	5,61
Çatak	11.013	9.924	20.937	1,86
Gevaş	14.322	14.298	28.620	2,55
Gürpınar	18.355	17.308	35.663	3,17
Muradiye	25.530	24.158	49.688	4,42
Özalp	33.628	32.157	65.785	5,85
Saray	10.945	10.004	20.949	1,86

(www.nufusu.com, 2019).

Van kentinin 2018 yılı itibariyle ilçelerin nüfuslarını gösterir tablo 1 incelendiğinde; kentin 13 ilçesi ve toplam nüfusunun 1.123.784 olduğu belirtilmektedir. Ayrıca kentin en büyük nüfusa sahip olan ilçesinin İpekyolu ilçesi (312.244), en küçük nüfusa sahip ilçesinin ise Bahçesaray (14.622) olduğu görülmektedir. Van kenti her geçen yıl hem nüfus olarak hem de gelişmişlik bakımından büyüyen kentler arasında yer almaktadır. Van kentinin gelişimi ve büyümesine bağlı olarak da çeşitli avantaj ve dezavantajların yaşandığı söylenebilir. Bu bağlamda kentin ekonomik olarak büyümesi avantaj, çevresel anlamda sorunların artması ise dezavantaj olarak değerlendirilebilir.

3.2. Van İlinde Görülen Çevre Sorunları

Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ve Van Büyükşehir Belediyesi yetkilileriyle yapılan görüşmeler ile gözlem sonucu elde edilen bilgiler sonrasında Van ilinde görülen çevre sorunları genel olarak şunlardır:

- Van ilinde birçok büyükşehirde olduğu gibi nüfus yoğunluğu, hava, toprak, su kirliliği, turizm, çarpık ve hızlı kentleşme ile gürültü kirliliğinden kaynaklı çevresel sorunlar görülmektedir.
- Kent özelinde bakıldığında; Van ilinin en önemli çevresel sorunu, Van Gölü kirliliği olarak belirtilebilir. Özellikle 1990’lı yıllardan itibaren başlayan iç ve dış göç ve diğer illerde olduğu gibi Suriye’deki savaştan dolayı göç eden sığınmacı ve mültecilerden dolayı ilde yoğun bir nüfus artışı yaşanmıştır. Dolayısıyla kentteki nüfus yoğunluğuna

paralel olarak da Van Gölü kirliliğinin her geçen gün arttığı gözlemlenmektedir. Yine artan nüfusa bağlı olarak alt yapı yetersizliği kendini göstermektedir.

- Van Gölü etrafında yaşayanların kanalizasyon ve evsel atıklar ile endüstriyel atıkların büyük bir bölümünün artılmadan göle deşarj edilmesi,
- Yerleşim alanlarından geçen ve atıklarla kirlenen akarsuların göle ulaşmasıyla göldeki kirliliğin artırılmış olması,
- İldeki arıtma tesisi yeterli seviyede değildir. Mevcut arıtma tesisi istenilen düzeyde çalışmamaktadır.
- Hala atıklara yönelik vahşi depolamanın yapılması,
- Katı atık depolama istasyonları yetersizdir.
- Katı atık entegre istasyonunun olmaması,
- Yine artan nüfusa bağlı olarak ildeki artan tüketim sonrasında atıklar çeşitlenerek artış göstermektedir.
- Gölün kıyı sahillerinde yeterli düzeyde denetimin olmamasından kaynaklı, piknik ve yüzmek amacıyla gelen vatandaşlar tarafından bırakılan atıklar göl ve çevresinde kirliliğe sebep olmaktadır.
- İldeki motorlu taşıt sayısının artış göstermesi ve doğalgaz ilde bulunmasına rağmen özellikle kış aylarında kükürt oranı fazla ve kalorisi az ve ucuz olan kömürlerin kullanılması ildeki hava kirliliğini artırmaktadır.
- Kum ve taş ocaklarının yerleşim alanlarına yakın yerlerde kurulmuş olmasından kaynaklı rüzgârın da etkisiyle yerleşim alanlarında çevresel sorunlara neden olduğu,
- İlde kontrolsüz yapıların inşa edilmiş ve ediliyor olması sonrası ortaya çıkan çarpık kentleşmeye bağlı çevresel sorunların yaşanması,
- Van ve ilçelerindeki sit alanları korunamamakta, tarihi ve turistik değerler giderek yıpranmakta ve kullanılamaz hale gelmektedir. Van'da hafriyat alanı oluşturulmasına rağmen bazı firmaların hafriyatları gelişi güzel boş arsalara bırakması,
- İlde su kirliliği ciddi boyutlara ulaşmış ve gittikçe suyun kirlilik yükünün arttığı gözlemlenmektedir. Kireçli ve arsenikli su tehdidi devam etmektedir. Van halkının önemli bir kısmı şebeke suyu değil marketlerden aldıkları kaynak sularını tercih etmektedir. İlde musluk suyu içmeyen bir nesil gelmektedir. Su kaynaklarının kirlenme nedenleri arasında öncelikli olarak evsel atıklar ve katı atıkların geldiği söylenebilir.
- Van ilinde 23 Ekim 2011 ile 09 Kasım 2011 tarihlerinde yaşanan yıkıcı depremlerden sonrası yapılmış olan TOKİ konutları sonrası, nüfusun belli bir alanda toplanmasından kaynaklı; artan atıklar, trafik yoğunluğu, ulaşım, kaldırım ve yol yapımı süreçlerinden dolayı çevresel sorunlar hala tam olarak giderilmiş durumda değildir.
- Yine iki defa yaşanan yıkıcı depremlerin yaraları henüz tam olarak sarılmamış ve kentin birçok yerinde hasar gören yapıların yıkımı ve yenilenmesi faaliyetlerinin devam edilmesinden kaynaklı çevresel sorunlar devam etmektedir.
- Azda olsa halen kentte hayvan yetiştiriciliğinin kontrolsüz bir şekilde yapılması, mahalle arasında ahırların bulunması ve çevreye kötü kokuların yayılması, mezbaha yerine açık alanda hayvanların kesilmesi ve atıklarının çevreye bilinçsiz olarak bırakılması,

- İlde geri dönüşüm konteynerlerin sayısı yeterli düzeyde mahalle ve sokaklara konulmuş durumda olmaması,
- İldeki yerel halkın çoğunluğunun atıkların geri dönüşümü ve önemi noktasında bilinçsiz olması,
- İldeki geri dönüşüm istasyonlarının olmaması genel olarak Van ilinde görülen çevresel sorunlardır.

3.3. Van İlinde Çevresel Sorunların Giderilmesine Yönelik Yapılan Faaliyetler

Van Büyükşehir Belediyesi, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü yetkilileri yapılan görüşmeler sonrası Van ilinde çevre sorunlarının giderilmesine yönelik yapılan ve yapılması düşünülen faaliyetler şunlardır:

- Van büyükşehir belediyesi tarafından yaptırılan Merkez İleri Biyolojik Arıtma Tesisi inşaatı halen devam etmektedir.
- Erciş, Gevaş ve Başkale’de atık su arıtma tesisi bulunmaktadır. Edremit Arıtma Tesisi tamamlanmış fakat ilçenin kanalizasyon altyapısı tamamlanmadığından sorun devam etmektedir. Çatak, Muradiye, Çaldıran, Özalp, Saray, Bahçesaray ve Gürpınar ilçelerinde ise atık su arıtma tesisi bulunmamakta olup yapılmasına yönelik projelerin düşünüldüğü,
- İki deniz süpürgesi kullanılarak Van Gölü’nün yüzeyinin temizlenmesi çalışmalarının yapıldığı,
- Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, tarafından arıtma tesislerinde düzenli olarak numunelerin alınarak incelendiği,
- Gevaş, Edremit ve Tuşba kıyılarında halk plajları yapılarak gölün kullanım alanlarının genişletildiği ve bu doğrultuda plajlarda oluşan atıkların düzenli bir şekilde toplatıldığı,
- İlin Özalp ilçesi yolu üzerinde yer alan çöp alanında Tıbbi Atık Bertaraf ve Sterilizasyon tesisinin hizmet verdiği, büyükşehir belediyesi tarafından katı atık geri dönüşüm tesisi inşaatının yapımına devam edildiği ve çöpten elektrik üretilmesi projelerinin olduğu,
- Su kirliliğinin önlenmesine yönelik Van Su ve Kanalizasyon İdaresi (VASKİ) tarafından yeni projelerin hazırlandığı, arsenikli su oranının azaltılması amacıyla su depolarının yenilendiği,
- Park ve peyzaj çalışmaları kapsamında Erciş sahil yolu ve Özalp ilçe parkı yapılmıştır. Akköprü 3. ve 4. Etap park ve çevre düzenlemelerinin yapıldığı, Van Valiliği ve DAKA destekli olarak, Van Organize ve Sanayi Bölgesi’ne kurulacak olan Tekstil Kent 2 için, 4. ve 5. Etap altyapı çalışmalarına başlanmasının planlarının yapıldığı, başlıca ildeki çevre sorunlarına yönelik yapılan faaliyetlerdir.

Sonuç ve Öneriler

Çevre, canlı bütün varlıkların yaşamlarını sürdürdükleri yerleşim alanlarıdır. Çevreye olumlu ve olumsuz yönden etki oluşturan canlı varlık insanlardır. Çevre korunması gereken bir olgudur. Çevre korunmadığı zaman sosyal, ekonomik ve kültürel olmak üzere birçok faktörde toplum olumsuz yönde etkilenecektir. Çevresel sorunlara yönelik aranan çözüm arayışları dünyada olduğu gibi Türkiye’de de devam etmektedir. İnsanların çevreye karşı olan sorumluluk duygusunun farkında olması gerekir. Böyle bir bilincin toplum üzerinde yerleşimine yönelik yerel yöneticiler Sivil Toplum Kuruluşları ve yereldeki diğer aktörlerin bu konuda yoğun çaba

harcaması gerekmektedir. İnsanların çevresel sorunlara karşı duyarlılık düzeyi ne kadar artarsa o kadar düzeyde çevresel sorunların azalabileceği söylenebilir. Gelecek nesillere yaşanılabilir bir çevre bırakılması adına çevre bilinci üzerinde durularak insanların çevreye karşı olan duyarlılığı artırılmalıdır.

Ülkemizde çevresel sorunların giderilmesine yönelik Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ‘sıfır atık’ gibi projelerle faaliyetlerini sürdürmektedir. Merkezi ya da yerel yönetimin toplumun desteği olmaksızın çevresel sorunları çözmesi mümkün değildir. Bu noktada çevresel anlamda sürdürülebilirliğin ve çevre sorunlarının giderilmesi için çevre eğitimlerinin alansal olarak genişletilmesi çevreye karşı duyarlı ve farkındalığı olan insanların yetiştirilmesi gerekmektedir. Merkezi ve yerel yönetim yöneticilerinin çevresel sorunları öncelikli sorun olarak görmeleri elzemdir.

Araştırma yapmış olduğumuz Van ilinde görülen çevre sorunları; Van Gölü ve çevresinin kirletilmesi, İlde; çevre kirliliğinden kaynaklı içme suyunun kalitesi düşmesi ve içilemez hale gelmesi, evsel ve endüstriyel nitelikteki atıkların istenilen düzeyde arıtılmadan göle deşarj edilmesi, çevre illerden ve sınır ülkelerden aldığı göçlere bağlı yoğun nüfus artışı, İlde atıkların, geri kazanımı, geri dönüşümü ve bertaraf edilmesi noktasındaki faaliyetlerin yetersizliği, katı atık entegre tesisinin bulunmaması, kent yakınında taş ocaklarının olması ve bu durumdan kaynaklı çevresel sorunların oluşması, çarpık kentleşme, motorlu araç sayısındaki artış, hafriyat kamyonlarının hafriyatları gelişi güzel boş arsalarla bırakmaları ve kentte kısmen hayvan yetiştiriciliğinin kontrolsüz bir şekilde yapılması, çevrenin korunması noktasındaki yerel halkın duyarsız ve bilinçsiz olması genel olarak kentte görülen çevresel sorunları oluşturmaktadır.

Van ili özelinde çevresel sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri şöyle sıralanabilir:

Şehir merkezi ve çevresinin yeterli düzeyde ağaçlandırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Çevre sorunlarına yönelik yerel halkta farkındalık oluşturmak adına bülten ve broşürlerin hazırlanarak dağıtılması, sosyal medya üzerinden veya televizyon ve radyo aracılığıyla çevrenin korunması konusunda yerel halkın bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetlerin yürütülmesi gerekmektedir. Gölün etrafındaki kıyı sahillerinde piknik ve yüzme amacıyla gelen vatandaşların atıklarını bırakmalarına yönelik çöp konteynerlerin bırakılması, göl ve çevresinin görevliler tarafından belirli aralıklarla denetlenmesinin sağlanması, Valilik, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ve Van Büyükşehir Belediyesi koordineli bir şekilde yerel halkında desteğini alıcı projeler üreterek çevre sorunlarına yönelik önlemlerin alınması, Van gölü ve çevresindeki kıyı temizliğine önem verilerek, düzenli olarak atıkların toplanarak çevre temizliğinin yapılması, kanalizasyon, evsel ve endüstriyel atık suların arıtılıp yeniden kullanılabilir hale getirildikten sonra göle deşarj edilmesi, düzenli katı atık depolama istasyonu tamamlanarak vahşi depolama yönteminden il geneli olarak vazgeçilmesi, ildeki doğal kaynakların korunması, enerji tasarrufunun sağlanması ve ekonomiye katkı sunmak amacıyla geri dönüşüm konusunda yerel halkı bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. İlin ulaşım sorununun çözümü noktasında raylı sistemlerin geliştirilmesi elzemdir. Alt geçit, üst geçit ve köprülü kavşaklarla trafiğin rahatlayacağı sistemler uygulanmalıdır. İldeki çarpık kentleşmeye neden olan gecekondulaşma ve kent planlamasının yetersizliği sorunlarının çözüme kavuşturulmasına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, ilde hafriyat kamyonlarının hafriyatları gelişi güzel boş arsalarla bırakmalarını

önlemek üzere gezici denetleme araçlarının farklı zaman dilimlerinde kullanılması gerekmektedir.

Sona gelirken, gölün kirletilmesiyle birlikte göldeki canlı çeşitliliği de azalmaktadır. Van Gölü; Van ve Bitlis ili sınırları içerisinde yer almakta olup, hem Van ili hem de Bitlis ili yerel yöneticilerinin bir araya gelerek alacakları ortak karar ile Van gölü ve etrafının düzenli olarak kontrol edilmesinin sağlanmasıyla gölü kirletici faaliyetlerin önüne geçilmesinde bir adım atılmış olacaktır. Ayrıca gölü kirleten kişi veya kuruluşlara ciddi miktarda cezai yaptırımın caydırıcılık maksadıyla uygulanması gölün kirletilmesine engel olunacak diğer bir adım olacaktır.

Çevresel sorunların giderilmesine yönelik valilik ve büyükşehir belediyesi tarafından yerel halkı bilinçlendirici broşürlerin dağıtılması, özellikle ilköğretim ve lise eğitimcilerine yönelik çevre alanında uzman eğitimciler tarafından eğitim verilmesine olanak sağlayıcı programların düzenlenmesi gerekmektedir. Çevre sorunları ancak toplumun desteği ve özverisi sayesinde azaltılabilir. Bu doğrultuda çevresel anlamda kararların alınması sürecinde yerel halkın katılımın sağlanması önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Algül, E. (2016), Türkiye İçin Çevre Politikaları, İstanbul: Pales Yayınları
- Altaş, Y. (2013), Sorularla Çevre, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Atasoy, E. (2006), Çevre İçin Etkileşim: Çocuk Doğa Etkileşimi, Bursa: Ezgi yayınevi.
- Çetin, D. A. ve Kavruk, H. (2018), “Türkiye’de Su Yönetimi ve Politikaları” Ed. Elvettin Akman ve Cenay Babaoğlu, Türkiye’de Kentsel Alan ve Çevre Politikası Analizleri, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006), Turizm ve Çevre Yönetimi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ertürk, H. (2018), Çevre Politikası, Genişletilmiş 2. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- İsbir, G. E. (1997), Kentleşme ve Çevre Sorunları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Karpuzcu, M. (2012), Çevre Kirlenmesi ve Kontrolü, 13. Baskı, İstanbul: Kubbealtı Yayınevi.
- Kızılaslan, H., Kızılaslan, N. (2005), “Çevre Konularında Halkın Bilinç Düzeyi ve Davranışları (Tokat İli Artova İlçesi Örneği)”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. 1, S. 1, ss. 67-89.
- Mutlu, A. (2009), “Türkiye’de Çevre Sorunları Literatürünün Baskın Niteliği ve Sosyal Bilimler Yaklaşımının Gerekliliği”, Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi, C. 1, S. 1, ss. 71-82.
- Bonnes, M., Scopelliti, M., Fornara, F., Carrus, G. (2015), “Şehirselle Çevre Kalitesi”, Çevre Psikolojisi, Ed. Linda Steg, Agnes, E., Van Den Berg, Judith, I. M. De Groot (Çev. Lütfiye Kaya Ciceralli ve Eyyüb Ensari Ciceralli), Ankara: Nobel Yayınevi.
- Şimşekli, Y. (2004), “Çevre Bilincinin Geliştirilmesine Yönelik Çevre Eğitimi Etkinliklerine İlköğretim Okullarının Duyarlılığı”, Eğitim Fakültesi Dergisi, C. XVII (1), 83-92.

Özer, U. (1995), Çevre Bilimlerine Giriş, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.

Yücel, A.S., Morgil, F.İ. (1998), “Yüksek Öğretimde Çevre Olgusunun Araştırılması”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 1, ss. 84-91.

<http://www.vankulturturizm.gov.tr/TR-52093/genel-bilgiler.html>, ET. 04/03/2019

<https://www.nufusu.com/il/van-nufusu>, ET. 04/03/2019

<http://www.cevremuhendisligi.org/index.php/4-haberler/bunlari-biliyormusunuz/17-cevre-nedir>,
ET. 01/03/2019